

หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์ในมหาวิทยาลัย

Online University Newspapers

สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ*

บทคัดย่อ

สื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อเครือข่ายสังคม ได้กลายเป็น “สื่อใหม่” ของสังคมไทย พร้อม ๆ กับบทบาทของ “หนังสือพิมพ์ออนไลน์” ทำให้วงวิชาชีพหนังสือพิมพ์ไทยปรับตัวกันขนานใหญ่ ส่งผลไปยังมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่อย่างเห็นได้ชัด รวมทั้งหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นหนังสือพิมพ์กระดาษมีปัญหาอุปสรรคการจัดทำในหลายมหาวิทยาลัย เช่น ปัญหาเงินทุนการจัดทำ เสรีภาพตามกรอบจริยธรรมแห่งวิชาชีพ เป็นต้น กระทั่งสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยได้จัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการและมอบรางวัลพิราบน้อยขึ้นในปีพ.ศ. 2536 ที่ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติในมหาวิทยาลัยไทย นับเป็นความสำเร็จในการกระตุ้นเสริมให้นักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษา รวมทั้งผู้บริหารมหาวิทยาลัยเห็นความสำคัญของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ กระนั้นผลของสื่อใหม่นับเป็นความท้าทายครั้งใหม่ของวงวิชาการการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติในมหาวิทยาลัยไทย ซึ่งเปรียบเสมือนสนามฝึกประสบการณ์จริงของนักศึกษา ก่อนเข้าสู่วิชาชีพ หลายมหาวิทยาลัยมีการปรับตัวเป็นหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์แล้ว รวมทั้งภาควิชาสื่อสารมวลชนก็เริ่มสนใจให้หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์เป็นเครื่องมือพัฒนานักศึกษานิเทศศาสตร์ ก่อนเป็นนักข่าวรุ่นใหม่ในยุคสื่อออนไลน์อย่างที่เคยประสบความสำเร็จมาแล้วในโครงการ “หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ พิราบน้อย”

คำสำคัญ: หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาวารสารสนเทศ กลุ่มสาขานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

สวนสุนันทา, ที่ปรึกษามรณนักรข่าวสายเทคโนโลยีสารสนเทศ และอนุกรรมการส่งเสริมจริยธรรม สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ

Abstract

Internet and social media is changing traditional media to new media, including the effect of online newspapers on the printed newspaper industry in Thailand. Thai newspaper industry had adjusted its business model, process of production and journalism. It has also affected mass media and journalism curriculum in Thai universities, so universities need to develop new media curriculum. University newspapers are changing from print newspaper media to online newspapers. In the past, university newspapers in Thailand were challenged by press freedom in universities. The Thai Reporters Association which became the Thai Journalists Association (TJA) in 2000) created the “Pirab-noi Project” in 1993 to train students and support university newspaper award, which also improves university newspapers in Thailand. These encourage university newspapers to become successful. Nowadays, a new challenge to university newspapers is the online university newspaper. The Society for Online News Providers (SONP) and the Information Technology Press Club (ITPC) are interested in creating “University Online Newspaper Award,” like the successful Pirab-noi university newspaper award project.

Keywords: Online University Newspaper

บทนำ

ภูมิทัศน์สื่อ (Media Landscape) ของวงการสื่อสารมวลชนไทยในช่วงเวลา 4-5 ปีมานี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด หลังจากสื่อดิจิทัล (Digital Media) หรือสื่อใหม่ (New Media) อย่างอินเทอร์เน็ต สื่อออนไลน์ และสื่อสังคม (Social Network) ต่าง ๆ ได้รับความนิยมและแพร่หลายมากยิ่งขึ้น จนมีผู้ตั้งข้อสังเกตมาตลอดว่าหนังสือพิมพ์กำลังจะตายไปจากวงการสื่อสารมวลชน คำถาม คือว่าเมื่อใดวันนั้นจะมาถึง ซึ่งคำตอบยังมีความเห็นที่แตกต่างกันไปอย่างไรก็ตาม หากพิจารณาแนวโน้มการทยอยปิดตัวของสื่อในโลกตะวันตกแล้ว ต่างก็ยอมรับตรงกันว่า “หนังสือพิมพ์อาจตายไปแน่นอน จะช้าหรือเร็วเท่านั้น แต่นักข่าวจะไม่มีวันตาย”

ดังนั้น จะพบว่าวงการวิชาชีพหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน กำลังปรับตัวอย่างขนานใหญ่ในด้านต่าง ๆ ทั้งโครงสร้างองค์กรสื่อในสังกัด รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรในวิชาชีพ แม้กระทั่งการรวมตัวของผู้ผลิตข่าวออนไลน์ของสื่อหนังสือพิมพ์เกือบทุกสำนักในประเทศไทยภายใต้ชื่อ “ชมรมผู้ผลิตข่าวออนไลน์” เพื่อพัฒนาวิชาชีพให้มีมาตรฐานอย่างนานาชาติ

ด้านแวดวงวิชาการ ช่วง 2-3 ปีมานี้ หลายมหาวิทยาลัยได้ปรับหลักสูตรการเรียนการสอน จากเดิมที่เน้นหนังสือพิมพ์กระดาษ ให้มีการเรียนการสอนและมีเนื้อหาในส่วนการนำเสนอข่าวทางสื่อออนไลน์ หรือสื่อใหม่ (New Media) มากขึ้น รวมทั้งหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ ที่เปรียบเสมือนสนามข่าวจำลองของนักศึกษา ก่อนเข้าสู่วิชาชีพ ที่แต่เดิมนำเสนอทางหนังสือพิมพ์กระดาษ (Printed Media) เป็นหลัก ก็ปรับตัวมาเพิ่มการจัดทำหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์กันมากขึ้น บทความนี้จะนำเสนอถึงสภาพการปรับตัวของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติแบบดั้งเดิมของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ไปเป็น “หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์” ซึ่งได้เริ่มเข้ามาแทนที่หนังสือพิมพ์กระดาษในหลายมหาวิทยาลัย

ประเด็นหลักของบทความนี้ คือ (1) ความเป็นมาของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย (2) พินัย: จุดเปลี่ยนที่สำคัญของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติในมหาวิทยาลัยไทย (3) พัฒนาการของสื่อใหม่ (New Media) ในงานสื่อสารมวลชน (4) หนังสือพิมพ์ออนไลน์ คือความท้าทายใหม่ของการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชน และ (5) แนวโน้มของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์ของมหาวิทยาลัยไทย

1. ความเป็นมาของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ

หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษามหาวิทยาลัย (University Newspaper) คือหนังสือพิมพ์ในมหาวิทยาลัยที่จัดทำและดำเนินการโดยนักศึกษาในมหาวิทยาลัย มีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ควบคุม ดูแล ให้คำแนะนำ วัตถุประสงค์ที่จัดทำส่วนใหญ่เพื่อการฝึกปฏิบัติงานด้านวารสารศาสตร์ตามหลักสูตร กลุ่มเป้าหมายผู้อ่าน ได้แก่ นิสิต นักศึกษา อาจารย์และเจ้าหน้าที่ บางมหาวิทยาลัยขยายการเผยแพร่ไปยังชุมชนรอบมหาวิทยาลัยด้วย

นิยามปฏิบัติการบทบาทหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษามหาวิทยาลัย อาจแบ่งเป็น 6 ลักษณะ คือ (1) ในฐานะเป็นภาคฝึกปฏิบัติทักษะให้แก่นักศึกษาเตรียมตัวเป็นนักหนังสือพิมพ์อาชีพ (2) ในฐานะเป็นสื่อกลางเพื่อการสื่อสารภายในมหาวิทยาลัยสำหรับนิสิตนักศึกษา อาจารย์ ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ (3) ในฐานะเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้แก่นักศึกษาเป็นกลุ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ (4) ในฐานะเป็นเวทีการแสดงความคิดเห็นของนักศึกษาและประชาสังคมของมหาวิทยาลัย (5) ในฐานะผู้เผยแพร่วิชาการให้แก่คณะและมหาวิทยาลัย และ (6) ในฐานะเป็นหนังสือพิมพ์วิชาชีพ

หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษาสาขาการหนังสือพิมพ์หรือวารสารศาสตร์ อาจนับเริ่มตั้งแต่การจัดการเรียนการสอนด้านหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติฉบับแรก ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์นิสิตนักศึกษา (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) หนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) หนังสือพิมพ์อ่างแก้ว (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) หนังสือพิมพ์บ้านกล้วย (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ) เป็นต้น

นับตั้งแต่หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติเกิดขึ้นมา พบว่าหลายมหาวิทยาลัยประสบอุปสรรคปัญหา จนเป็นที่มาของการศึกษาวิจัย โดย ดร.ฉวี หิรัญรักษ์ (2528) ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหนังสือพิมพ์ “นิสิตนักศึกษา” คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างปี พ.ศ. 2515 - 2521 ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและความคิดเห็นของบุคคลในแวดวงมหาวิทยาลัยต่อบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย” พบว่า กลุ่มบุคคลในแวดวงมหาวิทยาลัยต่างมองเห็นความสำคัญของหนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัยแตกต่างกันออกไป ความเห็นต่อหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ “นิสิตนักศึกษา” ของภาควิชาการหนังสือพิมพ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้าที่ของหนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัยมี 3 หน้าที่ จากทั้งหมด 7 หน้าที่ คือ หน้าที่เพื่อธุรกิจการค้า หน้าที่เพื่อการแสดงความคิดเห็นของนักศึกษา และหน้าที่เพื่อเป็นสื่อกลางการสื่อสารภายในมหาวิทยาลัย ได้รับการเห็นด้วยที่ตรงกันระหว่างกลุ่มบุคคลทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย อาจารย์ที่ปรึกษาหรืออาจารย์ ผู้ควบคุมการจัดทำหนังสือพิมพ์ นิสิตนักศึกษาในสถาบันเดียวกัน และนิสิตนักศึกษาผู้จัดทำหนังสือพิมพ์ สำหรับหน้าที่เป็นกิจกรรมพิเศษเสริมหลักสูตร และหน้าที่เพื่อการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัย ถูกมองว่า

เป็นสิ่งที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์หลักของหนังสือพิมพ์นิสิตนักศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติในมหาวิทยาลัยไทยระยะแรกเริ่มมีการจัดทำตามหลักสูตรในมหาวิทยาลัยปิดของรัฐ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรก ๆ ที่มีการเรียนการสอนสาขานิเทศศาสตร์ ดังที่กล่าวข้างต้น และวิทยาลัยเอกชนที่มีคณะนิเทศศาสตร์ (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ) แต่ก็มีปัญหาอุปสรรคมาโดยตลอด

2. พินัย: จุดเปลี่ยนที่สำคัญของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติในมหาวิทยาลัยไทย

จุดเปลี่ยนที่สำคัญของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย ซึ่งขยายไปยังสถาบันราชภัฏและมหาวิทยาลัยแห่งอื่น ๆ อย่างแพร่หลาย คือ การเกิดขึ้นของโครงการประกวดรางวัลพินัย สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ที่เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2536 ในสมัยปราโมทย์ ฝ้ายอุประ เป็นนายกสมาคมฯ และส่งต่อสมัยสมหมาย ปาจิณดี เป็นนายกสมาคมฯ (ภายหลังสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยเปลี่ยนเป็นสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย หลังรวมกับสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2543) โดยการริเริ่มของคนรุ่นใหม่ในสมาคมนักข่าว ที่มีบทบาทสำคัญขณะนั้น คือ ดิสทัต โจนะลักษณ์, ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี, สันชาย จันทราวัฒนากุล, ภัทรธำ คำพิทักษ์ และนพพร วงศ์อนันต์ นอกจากการจัดประกวดหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติแล้ว ยุคนั้นยังมีการพัฒนางานด้านวิชาการของสมาคมฯ อีกหลายโครงการ อาทิ อบรมนักข่าวใหม่ การตั้ง “เพรสคลับ” (Press Club) ขึ้นที่อาคารทำการของสมาคมฯ (ขณะนั้นสมาคมฯ ตั้งอยู่บนถนนราชดำเนิน)

ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย กล่าวว่า “ความคิดริเริ่มโครงการพินัย คือ ประสบการณ์ที่ได้เห็นมาเมื่อตอนไปศึกษาวิชาหนังสือพิมพ์ที่อเมริกาเห็นว่า นักศึกษาของเขาจะมีการทำหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติกันทั้งนั้น จึงอยากให้บ้านเรามีหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษาบ้าง”

ในระยะ 2-3 ปีแรก โครงการพิราบน้อย เป็นการประกวดหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ พบว่า นอกจากนักศึกษาจะมีปัญหาอุปสรรคในการจัดทำแล้ว ยังมีอีกหลายสถาบันที่ไม่มีหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษา สมาคมฯ จึงคิดโครงการอบรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการทำหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติให้นักศึกษานิเทศศาสตร์ขึ้น ในปีพ.ศ. 2540 โดยได้รับการสนับสนุนจากบริษัททีเอ หรือเทเลคอมเอเชีย (Telecom Asia Corporation: TA) ผู้บุกเบิกระบบโทรศัพท์ใยแก้วนำแสงใน กรุงเทพมหานคร (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัททรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน): TRUE) ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จนสามารถกระตุ้นและเป็นแรงบันดาลใจให้นักศึกษาที่ผ่านการอบรมพิราบน้อย เริ่มทำหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติกัน กระทั่งขยายไปหลายมหาวิทยาลัย

หลังจากมีหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติเกิดขึ้นในหลายมหาวิทยาลัย พบว่า อุปสรรคที่สำคัญ คือ ปัญหาเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติในมหาวิทยาลัย ดังกรณีผู้บริหารมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ไม่สนับสนุนอย่างชัดเจน เช่น หนังสือพิมพ์อิสระภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรณีนำเสนอข่าว “นักศึกษาแต่งงานเปิดเผย” ทั้ง ๆ ที่ข่าวชิ้นนี้น่าเสนอสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วไป ไม่ได้เจาะจงว่าเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยฯ และได้รับรางวัลข่าวฝึกปฏิบัติดีเด่นพิราบน้อย ปีพ.ศ. 2541 แต่ผู้บริหารพิจารณาว่าทำให้มหาวิทยาลัยเสียชื่อเสียงบางแห่งผู้บริหารมหาวิทยาลัย ฟ้องร้องเป็นคดีกับหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ กรณีนำเสนอข่าว “ต่อต้านอธิการบดี” หนังสือพิมพ์ นำเสนอประเด็นการทุจริตของหนังสือพิมพ์จันทร์เกษมโพสต์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร์เกษม ซึ่งเป็นข่าวที่ได้รับรางวัลพิราบน้อย ในปีพ.ศ. 2544 หรือกรณีหนังสือพิมพ์ลานมะพร้าว มหาวิทยาลัยบูรพา กรณีนำเสนอข่าว “(คัดค้าน) ออกนอกระบบมหาวิทยาลัยบูรพา” ซึ่งได้รับรางวัลพิราบน้อย ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้น

จากสภาพปัญหาอุปสรรคข้างต้น บุปผา บุญสมสุข (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาไทย” พบว่า หลักสูตรทางด้านวารสารศาสตร์ หรือ หนังสือพิมพ์มุ่งสร้างความรู้ ความสามารถในการวิชาชีพเฉลี่ยถึง 96 หน่วยกิต และมีรายวิชาที่จำเป็นต้องเรียนก่อนฝึกปฏิบัติหนังสือพิมพ์ครบถ้วน ข้อสังเกตจากผลวิจัยว่าบางสถาบันไม่มีรายวิชาหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ แต่มีแทรกเป็นภาคปฏิบัติไว้ในรายวิชาอื่น การจัดการเรียนการสอนควรให้หลากหลาย

รูปแบบ เพื่อส่งเสริมกระตุ้นให้นักศึกษาสนใจทำหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติมากขึ้น และในด้านสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนควรมีสถานที่ที่เหมาะสม นักศึกษาสามารถเข้ามาฝึกปฏิบัติได้ตลอดเวลา ผู้บริหารควรให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติและเปิดกว้างยอมรับในสิทธิการรับรู้และการแสดงออก

อย่างไรก็ตาม แม้มีปัญหาอุปสรรคตลอดมาแต่โครงการหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติพิราบน้อย ทั้งการประกวดและการอบรมก็ดำเนินต่อเนื่องมา นักศึกษานิเทศศาสตร์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ผ่านการอบรมหลักสูตรพิราบน้อย รุ่นละประมาณ 80 คน ทั้งสิ้น 14 รุ่น รวมไม่น้อยกว่า 1,000 คน หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้สื่อข่าวรุ่นใหม่ของสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

3. พัฒนาการของสื่อใหม่ในงานสื่อสารมวลชน

สื่อใหม่ (New Media) คือ การบรรจบกันของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพ สื่อเสียง รวมเป็นสื่อชนิดเดียวกัน ปัจจุบันนี้เทคโนโลยีการสื่อสารทำให้วงการสื่อมวลชนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับข้อมูล ข่าว และข่าวสารต้องปรับตัว แม้ว่าเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่ความแพร่หลายของเทคโนโลยีการสื่อสารมีผลให้ “สื่อดั้งเดิม” (Traditional Media) พัฒนาไปเป็น “สื่อใหม่” (New Media)

ความเป็นมาของสื่อใหม่

การศึกษาด้านเทคโนโลยีการสื่อสารโดยเฉพาะ ระยะแรกเริ่มที่กลุ่มนักวิชาการเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด (Communication Technological Determinism) นักวิชาการคนแรก ๆ ที่เป็นผู้เริ่มต้น คือ ฮาโรลด์ เอ อินนิส (Harold A. Innis) ขาเมแคนาดาแห่งมหาวิทยาลัยโตรอนโต (University of Toronto) ปรากฏในหนังสือชื่อ “Empire and Communication” ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1950 (พ.ศ. 2493) และ “The Bias of Communication” ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ. 2494)

หนังสือเล่มข้างต้นมีอิทธิพลต่อแนวความคิดของ มาร์แชล แมคลูฮัน (Marshall McLuhan) ในหนังสือชื่อ “Understanding Media: The Extensions of Man” ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1964 (พ.ศ.2507) คำพูดที่นับว่าเป็นวรรคทองในหนังสือเล่มนี้ แสดงให้เห็นว่า สื่อเป็นตัวกำหนดรูปแบบ

การสื่อสารของมนุษยชาติ คือ “Medium is Message” ซึ่งในตอนแรกนักทฤษฎีวิจารณ์ก็มีใคร่
เข้าใจความหมายของมันมากนัก

จนกระทั่งปี ค.ศ.1989 (พ.ศ.2532) หนังสืออีกเล่มของ แมคลูฮัน ชื่อ “The Global Village”
ปรากฏว่า สังคมข่าวสาร (Information Society) นับเป็นครั้งแรกที่จุดประกายความสนใจแก่นักวิชาการ
สื่อสารมวลชนทั่วโลก ให้หันมาสนใจทำความเข้าใจกับการสื่อสารไร้พรมแดนตั้งแต่บัดนั้น จะ
เห็นได้ว่าอินเทอร์เน็ตเกิดขึ้นครั้งแรกในสหรัฐอเมริกา ปี พ.ศ. 2512 และประมาณปี พ.ศ. 2530
นักวิชาการคนไทยเริ่มนำอินเทอร์เน็ตเข้ามาในประเทศไทย เป็นเวลาใกล้เคียงกับการตีพิมพ์หนังสือ
เล่มนี้ของแมคลูฮัน จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้คือ การนำเสนอให้เห็นถึงสภาพของเทคโนโลยีสื่อใน
ศตวรรษที่ 21 นั่นเอง

หลังจากนั้นคำว่า สื่อใหม่ (New Media) ก็ค่อย ๆ ปรากฏขึ้นในแวดวงวิชาการผู้สนใจ
ศึกษาทำความเข้าใจสื่อมวลชนตามแนวคิดเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด แม้กระทั่งความพยายามที่จะ
อธิบายสภาพการเกิดขึ้นของสื่อใหม่ เช่น

ศาสตราจารย์โรเจอร์ ฟิดเลอร์ แห่งมหาวิทยาลัยเคนท์สเตท (Kent State University)
ประเทศสหรัฐอเมริกา ประจำสาขาวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน เป็นผู้ที่นานาชาติรู้จักและ
ยอมรับในการบุกเบิกและมีวิสัยทัศน์ด้านอิเล็กทรอนิกส์ พับลิชชิง (Electronic Publishing)

ในอดีตศาสตราจารย์ฟิดเลอร์เคยทำงานในธุรกิจหนังสือพิมพ์มานานกว่า 34 ปี ในตำแหน่ง
ผู้สื่อข่าว เจ้าหน้าที่ออกแบบ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคโนโลยี รวมทั้งทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนา
สื่อใหม่ของธุรกิจหนังสือพิมพ์ มาตั้งแต่ปี ค.ศ.1979 (พ.ศ. 2522)

ในปี ค.ศ. 1997 (พ.ศ.2540) ฟิดเลอร์ ได้เขียนหนังสือชื่อ “Mediamorphosis: Understanding
New Media” หรือ “มีเดียมอร์โฟซิส: ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อใหม่” (Fidler, 1997, pp. 219 - 252)
นำเสนอถึงพัฒนาการของเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับระบบการสื่อสารของมนุษย์ และอุตสาหกรรม
สื่อร่วมสมัย

ฟิดเลอร์ เรียกพัฒนาการของเทคโนโลยีสื่อ โดยใช้คำศัพท์ที่เขาบัญญัติขึ้นใหม่ว่า “Mediamorphosis” ซึ่งฟิดเลอร์ให้ความหมายว่า

“me-di-a-mor-pho-sis (n.) The transformation of communication media, usually brought about by the complex interplay of perceived needs, competitive and political pressures, and social and technological innovation.”

ฟิดเลอร์ เขียนไว้ในคำนำของหนังสือ Mediamorphosis: Understanding New Media ว่า คำ Mediamorphosis นี้มีการใช้กันแพร่หลายมาตั้งแต่ ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) ในบริบทด้านการเมือง เพื่ออธิบายให้เห็นถึงอิทธิพลของสื่อสารมวลชนที่มีต่อภาพลักษณ์ของนักการเมืองผ่านสื่อมวลชน เช่น ภาพลักษณ์ในสื่อมวลชนของจอร์จ บุช เรียกว่า “The media morphosis of George Bush” เป็นต้น แต่ฟิดเลอร์นำมาเรียก การแปลงสภาพของเทคโนโลยีสื่อครั้งแรกในปี ค.ศ. 1991 (พ.ศ.2534) ในการเขียนบทความวิชาการชื่อ “Mediamorphosis, or the Transformation of Newspaper into a New Medium” เพื่อนำเสนอถึงภาพในอนาคตของสื่อหนังสือพิมพ์ ในวารสารทางวิชาการวารสารศาสตร์ที่ชื่อ “Media Studies Journal”

โดยรวม “มีเดียมอร์โฟซิส” หมายถึง การแปลงสภาพสื่อที่ใช้ในการสื่อสารของมนุษย์ ซึ่งมักเป็นผลมาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและมีความต้องการที่ซับซ้อน แรงกดดัน และสภาพการแข่งขันทางการเมืองและสังคม รวมทั้งผลจากการคิดค้นทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม

การบรรจบกันของเทคโนโลยีสื่อ

การบรรจบกันของเทคโนโลยีสื่อ (Convergence of Media) หมายถึง กระบวนการพัฒนาเข้ามาใกล้กันของเทคโนโลยี มีลักษณะเป็นวิวัฒนาการมาพบกันของเทคโนโลยีทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ เทคโนโลยีการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (Broadcast and Motion Picture Technology) เทคโนโลยีการพิมพ์ (Print and Publishing Technology) และเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (Computer Technology) โดยมีเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม (Telecommunication Technology) เป็นปัจจัยสนับสนุน

นิโคลัส นิโกรปอนเต้ (Nicholas Negroponte) นักวิจัยด้านเทคโนโลยีการสื่อสารจากห้องปฏิบัติการวิจัยด้านสื่อ สถาบันเทคโนโลยีแห่งแมสซาชูเซตส์ (The Massachusetts Institute of Technology) ที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา เป็นคนแรกที่น่าเสนอแนวความคิดการบรรจบของเทคโนโลยีสื่อ เมื่อประมาณ ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) โดยการบรรยายผลการค้นพบจากห้องปฏิบัติการวิจัยด้านสื่อจากสถาบันเทคโนโลยีแห่งแมสซาชูเซตส์ (The MIT Media Lab) ปรากฏว่าการนำเสนอแนวความคิดครั้งแรกของเขาไม่ค่อยมีใครฟังเข้าใจมากนัก จนในเวลานี้ใคร ๆ ก็เข้าใจและยอมรับลักษณะดังกล่าวนี้แล้ว เพราะมีรูปแบบคล้าย ๆ กับห่วง 3 ห่วงที่เชื่อมกันตามที่เรารู้จักกันดีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นสัญลักษณ์การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก สัญลักษณ์ของสถานีโทรทัศน์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายท่านได้แสดงความเห็นว่า การบรรจบกันของสื่อมิได้ทำให้สื่อดั้งเดิมแปลงโฉมหน้าเป็นสื่อใหม่แบบทันทีทันใด แต่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป และไม่คิดว่าสื่อใหม่จะเข้ามาแทนที่สื่อดั้งเดิม แต่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแบบค่อยเป็นค่อยไป เช่นกัน

พิตเลอร์ให้ข้อสังเกตในเรื่องนี้ว่า ความเข้าใจผิด 2 ประการเกี่ยวกับการบรรจบกันของเทคโนโลยีสื่อ คือ

ประการแรก การลงทุนในธุรกิจด้านการพัฒนาสื่อใหม่ที่มีให้เห็นทั่วไปเวลานี้ ได้นำแนวความคิดของ นิโกรปอนเต้ ไปประกอบการอธิบาย ก็อธิบายเป็นว่าสภาพการบรรจบกันของเทคโนโลยีสื่อในเวลานี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามมา ในที่สุดหนังสือพิมพ์กระดาษจะสูญพันธุ์ไปเลยทีเดียว เป็นการนำเสนอความเห็นโดยปราศจากหลักฐานมายืนยันได้แน่ชัด รวมทั้งค่อนข้างเกินกรอบแนวคิดของนิโกรปอนเต้มากเกินไป

เอเวอร์เรตต์ โรเจอร์ (Everett Rogers) นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนที่มีชื่อเสียงในทฤษฎีนวัตกรรม กล่าวให้ข้อคิดเรื่องนี้ว่า ประวัติศาสตร์ของการสื่อสารมีอะไรมากกว่าการรวมกันของสื่อ หรือการเกิดสื่อใหม่มาแทนที่สื่อเก่า นั่น แนวความคิดของนิโกรปอนเต้เพียงแต่ต้องการชี้ให้เห็น “พื้นที่ของโอกาสที่มีศักยภาพมาก” ในการพัฒนาสื่อใหม่

ประการที่สอง คือ ความเชื่อที่ว่าการบรรจบกันของเทคโนโลยีสื่อเป็นผลที่แยกไม่ออกจาก “การรวมกิจการในธุรกิจสื่อ” (Mergers) ทั้ง ๆ ที่กระบวนการแปลงสภาพเทคโนโลยีของสื่อยังค่อยเป็นค่อยไป และใช้เวลามากกว่าสิ่งที่มองเห็นในเวลานี้ ซึ่งอาจจะเป็นแต่เพียงโอกาสที่เกิดขึ้นเฉพาะครั้งเฉพาะคราวก็เป็นได้ ขณะที่การแปลงสภาพของเทคโนโลยีสื่ออาจจะใช้เวลานาน และมีใช่เป็น “การรวมกันของสื่อ” (Integrated Entity) แต่อาจเป็น “การเกิดใหม่ของสื่อ” (New Entity) ก็เป็นไปได้

ตารางแสดงการเปรียบเทียบสื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่	
สื่อดั้งเดิม (Traditional Media)	สื่อใหม่ (New Media)
- เน้นศึกษาสื่อโดยแบ่งประเภทสื่อตามแนวทางเดิม - สื่อหนังสือพิมพ์ - สื่อวิทยุกระจายเสียง - สื่อโทรทัศน์ - สื่อนิตยสาร - สื่อหนังสือเล่ม - สื่อภาพยนตร์	- เน้นศึกษาสื่อตามแนวทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีการบรรจบกัน (Convergence) ของเทคโนโลยีสื่อ - สื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ (Online Newspaper) - สื่อพีดีเอ (PDA) - สื่อนิตยสารออนไลน์ (E - Magazine) - สื่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E - Book / Digital Publishing) - สื่อโทรศัพท์ระบบ 3G - สื่อสังคม (Social Media) ข้อสังเกต: สื่อใหม่ในปัจจุบันไม่ได้เป็นสื่อทางเลือกเสมอไปอาจเป็นสื่อธุรกิจ (Commercial Media)
สื่อกระแสหลัก (Mainstream Media)	สื่อทางเลือก (Alternative Media)
- เน้นศึกษาสื่อ ตามแนวทางมิติเศรษฐกิจและการเมือง - เป็นสื่อดั้งเดิมทุกประเภท - ศึกษาความเป็นเจ้าของสื่อ (Ownership) - เป็นสื่อที่มีเป้าหมายเพื่อธุรกิจและแสวงหากำไร	- เน้นศึกษาบทบาทใหม่ของสื่อโดยภาคประชาสังคม (Civic Journalism) - สื่อสาธารณะ (Public Media) - สื่อภาคประชาชน (Citizen Journalism) - สื่อออนไลน์ (Media Online) - สื่อเว็บบล็อก (Web blog) - สื่อสังคม (Social Media)

การบรรจบกันของสื่อในที่นี้ คือ การพัฒนาสื่อมวลชนดั้งเดิม (Traditional Media) ไปเป็นสื่อใหม่ (New Media) และทำให้เกิดปรากฏการณ์ สื่อทางเลือก (Alternative Media) ซึ่งมีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ จนกำลังจะมีบทบาทแทนที่สื่อมวลชนกระแสหลัก (Mainstream Media) หรือเป็นสื่อกระแสหลัก ในที่สุด

4. หนังสือพิมพ์ออนไลน์ คือ ความท้าทายใหม่ของการเรียนการสอนสื่อสารมวลชน

บทบาทของสื่อออนไลน์บนฐานของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีต่อสังคมยุคสารสนเทศ ทำให้ “หนังสือพิมพ์ออนไลน์” (Online Newspaper) ถือเป็นปัจจุบันและอนาคตของสื่อสารมวลชน ประเภทหนังสือพิมพ์อินเทอร์เน็ตทำให้เกิด “สื่อใหม่” (New Media) ซึ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบและกระบวนการทำงานแบบเดิมของสื่อมวลชน คาโรล ริช (Rich, 2005) ศาสตราจารย์สาขาวารสารศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยอลาสกา แอนโธรีจ (University of Alaska Anchorage) สหรัฐอเมริกา กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับข่าว (Concepts of news) ไว้ว่า ธรรมชาติของข่าว (Nature of news) เปลี่ยนไป เช่น การไม่มีกำหนดปิดข่าวอีกต่อไป (Continual deadline) ข่าวออนไลน์ คือ การแข่งขันที่สำคัญในตลาด ข้อเด่นมากที่สุดประการหนึ่งของบริการข่าวออนไลน์คือ ความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่าน ข่าวที่นำเสนอทางเว็บไซต์ส่วนใหญ่มักจะสำรวจความคิดเห็น (polls) อภิปรายกลุ่ม (discussion groups) และตั้งคำถามไว้ในตอนท้ายเพื่อให้ผู้อ่านได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่มากกว่าที่ผู้เขียนเคยได้ทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่านอย่างที่เคยเป็นมา

ความหมายหนังสือพิมพ์ออนไลน์

หนังสือพิมพ์ออนไลน์ (Online Newspaper) หมายถึง การเผยแพร่หนังสือพิมพ์ผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ โดยที่ข้อมูลข่าวสารซ้อนกันอยู่หลาย ๆ ชั้น ผู้อ่านสามารถเลือกข้อมูลข่าวสารที่ต้องการได้ด้วยตัวเอง ขณะเดียวกันรูปแบบของข้อมูลข่าวสารก็มีให้บริการหลายลักษณะที่เรียกกันว่า "Hypertext" คือ เสียงและภาพเคลื่อนไหวที่สามารถให้เสนอซ้ำได้ตามความต้องการของผู้ใช้ รวมทั้งมีกลุ่มข่าวออนไลน์อีกด้วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นในบริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะบริการเว็บไซต์เว็บในลักษณะหลากหลายสื่อ หรือ สื่อผสม “มัลติมีเดีย” (Multi - media) ปัจจุบัน

ถือว่า หนังสือพิมพ์ออนไลน์นับเป็น “สื่อใหม่” (New Media) ประเภทหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยม คำว่า “หนังสือพิมพ์ออนไลน์” (Online Newspaper) เป็นคำกลาง ๆ ที่ใช้เรียก หนังสือพิมพ์ที่ปรากฏบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในลักษณะของเว็บไซต์ ปัจจุบันมีคำอื่นๆ อีกหลายคำที่ใช้เรียกแทนกันได้ เช่น หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Newspaper หรือ “E – Newspaper” (อินวิสเพเปอร์) หนังสือพิมพ์อินเทอร์เน็ต (Internet Newspaper) หนังสือพิมพ์ ดิจิทัล (Digital Newspaper) เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของคำเรียกเหล่านี้สามารถอธิบายดังนี้ คือ หนังสือพิมพ์ออนไลน์เป็นหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอในระบบดิจิทัล ซึ่งใช้ภาษาดิจิทัลเป็นตัวกลาง (จึงอาจเรียกว่าหนังสือพิมพ์ดิจิทัล) ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่เป็นเครื่องฮาร์ดแวร์อิเล็กทรอนิกส์ประเภทหนึ่ง (จึงอาจเรียกว่าหนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์) เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลกทางช่องทางที่เรียกว่า อินเทอร์เน็ต (จึงอาจเรียกว่า หนังสือพิมพ์อินเทอร์เน็ต) ในรูปแบบการนำเสนอที่เป็นออนไลน์ (จึงอาจเรียกว่า หนังสือพิมพ์ออนไลน์)

ลักษณะของหนังสือพิมพ์ออนไลน์

หนังสือพิมพ์ออนไลน์มีลักษณะเฉพาะ และสามารถนำเสนอเนื้อหาได้ในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ (Interactive Model) ได้แก่ การคลิกเมาส์ไปยังหัวข้อข่าวเพื่อเรียกอ่านข้อมูลเพิ่มเติมได้ หรือ การร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านแบบสำรวจความคิดเห็น (Online Poll) หรือการส่งอี-เมลไปยังกองบรรณาธิการ
2. การผสมผสานของสื่อผสม (Multi-media Model) คือ การนำเสนอเนื้อหาทั้งในรูปแบบข้อมูล ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว หรือเสียง เช่น การนำเสนอรายการวิทยุทางอินเทอร์เน็ต
3. ความเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ (Continuous Change) เป็นคุณลักษณะสำคัญของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่จะดึงดูดให้อ่านหันมาติดตามข่าวสารเป็นประจำ

4. การใช้งานง่าย (Ease of Navigation) คือความง่ายในการเข้าถึงข้อมูล โดยใช้โปรแกรมบราวเซอร์ (Browser) มีไอคอน หมาดหมู่ม้า เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้อ่านสามารถกดอ่านข่าวหัวข้อต่อไปได้ โดยมีต้องย้อนกลับมาที่หน้าจอแรก ทำให้อ่านไม่สับสนไม่ยุ่งง

ประเภทของหนังสือพิมพ์ออนไลน์

เมื่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเข้ามาแพร่หลาย นักข่าวได้ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการทำงานทั่วไป เช่น E-mail, Online รวมทั้งเป็นเครื่องมือสืบค้นข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ และที่สำคัญ เป็นสื่อเผยแพร่ผลงานทางเว็บไซต์ ในลักษณะหนังสือพิมพ์ออนไลน์ สำหรับประเภทของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในปัจจุบันของประเทศไทย (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี, 2552) แบ่งไว้ 3 กลุ่มหลัก ๆ ดังนี้

1. หนังสือพิมพ์ออนไลน์ในลักษณะสื่อเสริม จัดทำโดยสำนักพิมพ์ที่มีการจัดพิมพ์หนังสือพิมพ์กระดาษ เป็นสำนักข่าว เช่น www.thaipost.net, www.naewna.com, www.bankokpost.com เป็นต้น
2. หนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่เน้นผสมผสานระหว่างสื่อเสริมกับสื่อใหม่ เช่น www.dailynews.co.th, www.posttoday.com, www.siamrath.co.th และ www.komchadluek.com เป็นต้น
3. หนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่จัดทำโดยเว็บมาสเตอร์ (Web Master) และเน้นเป็นสื่อใหม่โดยตรง เช่น www.prachatai.com, www.manager.co.th, www.siamsport.co.th, www.thairath.co.th, www.matichon.co.th และ www.bangkokbiznews.com เป็นต้น

นอกจากนั้น หนังสือพิมพ์ออนไลน์ในปัจจุบัน อาจแบ่งประเภทโดยพิจารณาว่ามีสื่อประเภทอื่นเป็นสื่อพื้นฐานอยู่หรือไม่ เช่น อาจแบ่งเป็นหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่มีสื่อกระดาษเป็นพื้นฐาน เช่น www.manager.co.th, www.siamsport.co.th, www.thairath.co.th, www.matichon.co.th, www.bangkokbiznews.com, www.dailynews.co.th, www.posttoday.com, www.siamrath.co.th, www.thaipost.net และ www.komchadluek.com

หนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่มีสื่ออื่นเป็นพื้นฐาน เช่น

www.innnews.co.th, www.thaipbs.or.th, www.mcot.net, www.ch7.com เป็นต้น

หนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่ไม่มีสื่ออื่นใดเป็นพื้นฐาน เช่น

www.prachatai.com, www.efinance.co.th, www.ryt9.com และ www.msn.com เป็นต้น

ปัจจัยการเติบโตของหนังสือพิมพ์ออนไลน์

1. ความนิยมและพฤติกรรมการรับข้อมูลข่าวสารในบริการค้นหาข้อมูล และการใช้สื่อเพื่อติดตามข่าวสาร อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทาง รวมทั้งผลการพัฒนาเทคโนโลยีเครื่องอ่าน (Digital Reader) เช่น ไอโฟน (iPhone), ไอแพด (iPad) เป็นต้น ที่ทำให้ราคาถูกลง แต่มีประสิทธิภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ
2. ความต้องการสร้างภาพลักษณ์ผู้นำ ในตลาดสื่อออนไลน์ขององค์กรสื่อสารมวลชนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจหนังสือพิมพ์
3. การขยายช่องทางธุรกิจ เช่น การเสนอกลยุทธ์การขายโฆษณาของเครือบริษัทชั้นมัลติมีเดีย กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) หรือเครือบริษัทโพสต์พับลิชชิ่ง เมื่อลงโฆษณาบนหนังสือพิมพ์ (Printed Edition) สามารถลงฟรีได้ในเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ (Online Edition)
4. การแสดงเป็นแหล่งข้อมูลชั้นนำระดับนานาชาติ โดยเปิดโอกาสให้คนไทยในต่างประเทศมีการติดตามข่าวสารในประเทศได้ผ่านเว็บไซต์

การพัฒนาของหนังสือพิมพ์ออนไลน์นำไปสู่ปรากฏการณ์นักข่าวภาคประชาชน หรือนักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist) คือ บทบาทของผู้รับข่าวสารจากสื่อที่สามารถปรับเปลี่ยนไปเป็นผู้ส่งสารเสียเอง สอดคล้องกับแนวโน้มของสังคมยุคใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วม หนังสือพิมพ์ออนไลน์จึงได้พัฒนาบล็อก (blog) ของทีมงานในกองบรรณาธิการ เพื่อเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นสาธารณะ และนำเสนอเนื้อหาเฉพาะทางลงไปตามความสนใจ โดยรูปแบบบล็อกที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน เช่น บล็อกไดอารี่ ความคิดเห็นทางการเมือง และความสนใจเฉพาะเรื่อง ด้านผู้อ่านก็ทำบล็อกของตัวเองขึ้นมา และรายงานข่าวสารสู่หนังสือพิมพ์ออนไลน์ทันทีที่เกิดเหตุการณ์

ทิศทางในการปรับตัวของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น คือ เน้นความสดใหม่ของข่าว เน้นข่าวเชิงลึก (ข่าวเชิงสืบสวน) เน้นการมีส่วนร่วมของผู้อ่านผ่านกระดานข่าว (Web board) เน้นการมีส่วนร่วมโดยการสร้างพื้นที่ส่วนตัวหรือบล็อก (blog) และการเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในการรายงานข่าวผ่านทางเว็บไซต์

พัฒนาการของเทคโนโลยีสื่อที่นักศึกษานิเทศศาสตร์ต้องให้ความสนใจ คือ ทำความเข้าใจกับภาษาระบบตัวเลข ซึ่งเป็นภาษาล่าสุดของมนุษยชาติ อันเป็นตัวการสำคัญที่จะกำหนดการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่รูปแบบการสื่อสารของมนุษย์ จากสื่อดั้งเดิมสู่สื่อใหม่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศหรือยุคดิจิทัล และชี้ให้เห็นผลกระทบต่อสังคมจากการใช้เทคโนโลยีในวงการสื่อสารมวลชน

5. แนวโน้มของหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์ของมหาวิทยาลัยไทย

แวดวงวิชาการนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชนช่วง 2-3 ปีมานี้ หลายมหาวิทยาลัยได้ปรับหลักสูตรการเรียนการสอนสาขาหนังสือพิมพ์ จากเดิมที่เน้นหนังสือพิมพ์กระดาษให้มีการเรียนการสอนและมีเนื้อหาการนำเสนอข่าวทางสื่อออนไลน์ หรือนิยามเดียมากขึ้น ดังนั้น หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติที่เปรียบเสมือนสนามข่าวของนักศึกษา ก่อนเข้าสู่วิชาชีพ ที่แต่เดิมนำเสนอทางสื่อหนังสือพิมพ์กระดาษ (Printed Media) เป็นหลัก มาเพิ่มการจัดทำหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์กันมากขึ้น

นอกจากนั้น หลายมหาวิทยาลัยได้ปรับหลักสูตรการศึกษานิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ หรือสื่อสารมวลชนให้มีลักษณะหลอมรวมสื่อ (convergence) กันมากขึ้น โดยไม่ได้แยกสาขาหนังสือพิมพ์อยู่เดี่ยว ๆ แต่มีการนำเนื้อหาด้านการรายงานข่าวผ่านสื่อใหม่หรือหลายสื่อมาผสมกันมากขึ้น กล่าวคือ ขณะที่เทคโนโลยีสื่อพัฒนาเข้าหากันจนเป็นเนื้อเดียวกัน จะพบว่าหลักสูตรและการเรียนการสอนก็พัฒนาเนื้อหาที่เชื่อมโยงกันมากขึ้น จากเดิมวารสารศาสตร์ (Journalism) เป็นวารสารศาสตร์สื่อผสม (Broadcast Journalism) หรือสื่อใหม่ (New Media Journalism)

ขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษา ก็เริ่มเปลี่ยนรูปแบบจากหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติฉบับพิมพ์กระดาษอย่างเดียวไปเป็นหนังสือพิมพ์ออนไลน์ควบคู่กับหนังสือพิมพ์กระดาษ หรือมีเพียงหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์แบบเดียว ไม่มีหนังสือพิมพ์กระดาษ

ตารางแสดงรายชื่อหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย			
ลำดับ ที่	หนังสือพิมพ์ ฝึก ปฏิบัติ (สิ่งพิมพ์)	หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ (ออนไลน์)	มหาวิทยาลัย
1.	มหาวิทยาลัย		คณะวารสารศาสตร์และ สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2.	นิสิตนักศึกษา		คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3.	อ่างแก้ว		คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4.	บ้านกล้วย	http://www.nitadebangkok.com	คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
5.	หอก้าว	http://www.horkhao.in.th	คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
6.	รังสิต	http://www2.rsu.ac.th	คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
7.	อิสราภาพ		โปรแกรมวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ เจ้าพระยา
8.	สุนันทนิวส์	http://www.sunandhanews.com	สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ตารางแสดงรายชื่อหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย (ต่อ)			
ลำดับ ที่	หนังสือพิมพ์ฝึก ปฏิบัติ (สิ่งพิมพ์)	หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ (ออนไลน์)	มหาวิทยาลัย
9.	ดุสิตโพสต์	http://www.dusitpost.com	ภาควิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
10.	จันทร์เกษมโพสต์	http://cru-post.com	โปรแกรมวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร์เกษม
11.	กำแพงแดง	http://www.sunandhanews.com	สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
12.	บัณฑิตย์โพสต์		คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
13.	ลานมะพร้าว	http://www.coconews.in.th	โครงการจัดตั้งคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
14.	สื่อมวลชน		ภาควิชาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
15.	ร่วมเสลา		ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการและ สารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
16.	สุนทรารายณ์		โปรแกรมวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
17.	พิบูลโพสต์		โปรแกรมวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
18.	ช้างแดง		คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ตารางแสดงรายชื่อหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย (ต่อ)			
ลำดับ ที่	หนังสือพิมพ์ฝึก ปฏิบัติ (สิ่งพิมพ์)	หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติ (ออนไลน์)	มหาวิทยาลัย
19.	อุดรโพสต์		โปรแกรมวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
20.	บูมิตานี		คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
21.	กรีนนิวส์		โปรแกรมวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
22.	สารสินนิวส์		โปรแกรมวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
23.	อาร์ยูนิวส์		ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ที่มา: รวบรวมจากเอกสารชี้แจงผลการตัดสินใจ รางวัลฟิราบน้อย ของสมาคมนักข่าว
นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สนับสนุนโดย บริษัท ทูธ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และ
เว็บไซต์ TJA Cyber reporter (<http://www.tja.or.th/cyberreporter/>)

อย่างไรก็ตาม การจัดทำหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์ในหลายมหาวิทยาลัยยังมีปัญหา
อุปสรรคหลายประการ ชมรมผู้ผลิตข่าวออนไลน์และชมรมนักข่าวสายเทคโนโลยีสารสนเทศ
สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ร่วมกับนักวิชาการสื่อสารมวลชน ผลักดันและส่งเสริม
ให้มี “เครือข่ายหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในมหาวิทยาลัย” ขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์
หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์ร่วมกัน แนวโน้มแห่งอนาคตที่จะเกิดขึ้นในแวดวงหนังสือพิมพ์ฝึก
ปฏิบัติออนไลน์ในรั้วมหาวิทยาลัย คือ ความร่วมมือระหว่างภาควิชาการกับภาควิชาชีพด้าน
สื่อออนไลน์ จะส่งเสริมให้มี “รางวัลหนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์” ขึ้นเพื่อส่งเสริมและกระตุ้น

ให้มหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนด้านสื่อสารมวลชน หรือสาขาวิชาหนังสือพิมพ์ใช้ “หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติออนไลน์” เป็นเครื่องมือพัฒนานักศึกษาผู้ซึ่งกำลังจะก้าวไปสู่ผู้อ่านรุ่นใหม่ในยุคสื่อดิจิทัลอย่างที่เคยสำเร็จมาแล้วในโครงการ “หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติพิราบน้อย”

บรรณานุกรม

- ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. (2552). สื่อออนไลน์. เอกสารโครงการการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หลักสูตร "สื่อมวลชนศึกษา" มูลนิธิไทยรัฐ. (8 - 10 พฤษภาคม 2552) ณ โรงแรมดิไอรา จังหวัด นครราชสีมา.
- ชัยฤทธิ์ ยนเปี่ยม (บรรณาธิการ). (2552). นสพ.กำลังจะตาย?. จุลสารราชดำเนิน, (18). สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.
- ครุณี หิรัญรักษ์. (2528). รายงานการวิจัย ทักษะคิดและความคิดเห็นของบุคคลในแวดวง มหาวิทยาลัยต่อบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์, ภาควิชาการหนังสือพิมพ์.
- บุปผา บุญสมสุข. (2547). รายงานการวิจัย ผลสัมฤทธิ์หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาไทย. นิเทศศาสตร์ปริทัศน์, 8(2), 91-103.
- สุรสิทธิ์ วิฑารัฐ. (2554, สิงหาคม). หนังสือพิมพ์ออนไลน์. ใน เอกสารประกอบการเสวนาเรื่อง หนังสือพิมพ์ฝึกปฏิบัติในมหาวิทยาลัย: ปัญหาและทางออก. สาขาวิชาวารสารสนเทศ กลุ่มสาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร่วมกับชมรมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ และชมรมนักข่าวสายเทคโนโลยีสารสนเทศ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. 20 สิงหาคม 2554. ณ ห้องประชุม 5724 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- Fidler, R. (1997). *Mediamorphosis: understanding new media*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Lieb, T. (2009). *All the news: writing and reporting for convergence media*. New York: Pearson Education, Inc.
- Lievrouw, L. A., & Livingstone, S. (2006). *The handbook of new media: update student edition*. Great Britain: SAGE Publications Ltd.
- Rich, C. (2005). *Writing and reporting news*. Belmont, CA: Thomson and Wadsworth.

